

Een verkenning van de mogelijkheden voor 2017-2018

De publiek-private aanpak van mobiel banditisme

Inleiding

'De politie heeft bij een landelijke actie tegen rondtrekkende criminelen meer dan zestig mensen aangehouden. [...] De politie hield bijvoorbeeld een auto aan met gestolen dure merkkleding, cosmetica en parfums en hield daarbij drie mannen en een vrouw uit Roemenië aan. Een andere Roemeense man werd aangehouden met veertig gestolen pakken baby melkpoeder in zijn auto. Hij werd in de vier actiedagen twee keer betrapt.'

Bron: nos.nl, 21 mei 2017

Achtergrond

Het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) is een overlegplatform van overheid (i.c. het ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Economische Zaken) en het bedrijfsleven. Dit platform richt zich op het aanpakken van criminaliteit waarvan het bedrijfsleven het slachtoffer is of welke (onbewust) door het bedrijfsleven kan worden gefaciliteerd. De aanpak van mobiel banditisme is een van de prioritaire thema's van het NPC. Voor de periode 2017 en 2018 moet een projectplan worden opgesteld waarmee de overheid en het bedrijfsleven tot concrete resultaten in de aanpak van mobiel banditisme willen komen. Daarbij staan drie vragen centraal.

1. Welke focus kan worden aangebracht in de aanpak van mobiel banditisme?
2. Welke concrete acties kunnen op basis van deze focus worden ondernomen?
3. In welk stadium van het criminele bedrijfsproces kan het snelst resultaat worden geboekt?

Om deze vragen te beantwoorden is recente (2012 t/m 2017) wetenschappelijke literatuur over mobiel banditisme bestudeerd en documentatie van onder andere de Nationale Politie en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) geraadpleegd. Binnen deze deskresearch is aandacht geweest voor de afbakening en impact van mobiel banditisme, modus operandi van dadergroepen en kansen en mogelijkheden voor de aanpak. Daaropvolgend zijn twee groepsbijeenkomsten georganiseerd: een voor politiemedewerkers en een voor professionals uit het bedrijfsleven. Twee personen die hierbij niet aanwezig konden zijn, zijn individueel (telefonisch) geïnterviewd. Ook is een wetenschappelijk onderzoeker bevraagd. De namen van de zestien respondenten staan, voor zover zij daar toestemming voor hebben gegeven, vermeld in de colofon van deze rapportage.

Mobiel banditisme en het bedrijfsleven

Afbakening en impact

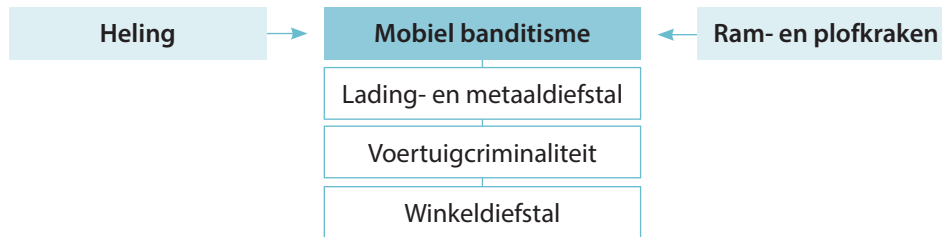
Sinds het eind van de jaren'90 maakt de Nederlandse politie gewag van het fenomeen mobiel banditisme. Mobiel banditisme kan worden gezien als een paraplubegrip voor het stelselmatig en in georganiseerd verband plegen van vermogensdelicten. Vermogensdelicten die met mobiel banditisme in verband worden gebracht, zijn: auto-, lading-, metaal- en winkeldiefstal, diefstal uit auto's en op bouwplaatsen, identiteitsfraude, heling, inbraak, skimming, straatroof en zakkenrollerij (Ferwerda, Van Ham & Bremmers, 2013; Ferwerda et al., 2016; Van Gestel, 2014; Van Gestel & Kouwenberg, 2016; Siegel, 2013).

Uitgezonderd de schade-uitkeringen voor verzekeraars, zijn uitsluitend particulieren het slachtoffer van diefstal uit auto's, straatroof en zakkenrollerij. Voor delicten zoals *voertuigcriminaliteit*, *lading-* en *metaaldiefstal* en *winkeldiefstal* ligt dit anders (zie figuur 1). Omdat onbekend is in hoeverre dergelijke delicten aan mobiel banditisme kunnen worden toegeschreven, is de precieze impact hiervan niet te becijferen. Wel is duidelijk dat werkprocessen worden verstoord door de diefstal van lichte en zware bedrijfswagens en werkmaterieel, ladingdiefstal – als meest voorkomende vorm van transportcriminaliteit – tot aanzienlijke economische schade voor transportbedrijven leidt en ondernemers schade ondervinden van winkeldiefstal. Daarnaast kunnen elektriciteitsbedrijven, het openbaar vervoer en de telecom- en kunstsector worden geraakt door metaaldiefstal. Los van de kosten van herstelwerkzaamheden kunnen verstoringen van de dienstregeling als indirecte economische schade worden aangemerkt (Ferwerda et al., 2013, 2016; Van Gestel & Kouwenberg, 2016; Siegel, 2013).

Faciliterend en ondermijnend karakter

De impact van mobiel banditisme voor het bedrijfsleven reikt verder dan de hierboven beschreven schade en impact. Ten eerste faciliteert mobiel banditisme het plegen van andere misdrijven. Zo worden bij *ram-* en *plofkraken* vaak – al dan niet bij particulieren – gestolen auto's gebruikt. Ook kunnen bonafide handelaren nadeel ondervinden ten opzichte van malafide handelaren die gestolen goederen tegen een lagere dan de marktprijs aanbieden. Er ligt derhalve bij mobiel banditisme ook een sterke relatie met *heling* (Ferwerda et al., 2016; Nationale Politie, 2014b). Mobiel banditisme leidt derhalve tot verstoorde concurrentieverhoudingen, onevenredige inzet van toezicht en handhaving en financiële schade voor het bedrijfsleven. Dit, en het feit dat ook burgers en de samenleving in zijn geheel hinder ondervinden van mobiele bendes (bijvoorbeeld in de vorm van hogere verzekeringspremies), onderstrepen het ondermijnende karakter van deze vorm van criminaliteit (Ferwerda et al., 2013).

Figuur 1. Mobiel banditisme waarvan het bedrijfsleven schade ondervindt

Dadergroepen

In de wetenschappelijke literatuur over mobiel banditisme ligt de focus op buitenlandse dadergroepen. Herkomstlanden waarnaar onder andere wordt verwezen, zijn Albanië, Bulgarije, Litouwen, Polen, Roemenië en Servië (Van Gestel & Kouwenberg, 2016; Van Gestel, 2014). Dadergroepen bestaan veelal uit personen met eenzelfde nationaliteit. Enkel wanneer bepaalde voorzieningen of een specifieke deskundigheid ontbreekt, worden partijen ‘van buiten’ ingeschakeld (DLIO, 2017; KLPD, 2012).

‘Een Roemeense man heeft volgens het OM op meerdere plaatsen in Nederland samen met drie anderen diefstallen gepleegd. Volgens het OM had de verdachte een groepje om zich heen verzameld waaraan hij opdrachten gaf om te stelen. Uit het politieonderzoek blijkt dat de diefstallen veelal werden gepleegd met geprepareerde tassen. Volgens de officier was het de verdachte die veel voorverkenningen deed in de winkels. Hij koos de goederen uit die twee anderen vervolgens voor hem moesten stelen. De verdachte ging hierbij slim te werk, hij zorgde dat hij uit het zicht bleef en bij ontdekking het de mededader zou zijn die alle schuld zou krijgen.’

Bron: Westlanders.nu, 7 mei 2015

Dadergroepen kennen een zekere mate van organisatie en aansturing. De wijze waarop dadergroepen zijn georganiseerd, verschilt echter. De term *foreign based network* wordt gebruikt voor dadergroepen die onderdeel zijn van een groter crimineel netwerk in het land van herkomst. Binnen het criminele netwerk vervullen verschillende personen verschillende rollen. Voorbeelden zijn geldschietters, ‘spotters’, uitvoerders, koeriers en brokers. Deze criminele netwerken zijn hiërarchisch georganiseerd, waarbij vanuit de top criminele activiteiten worden gefinancierd en gefaciliteerd. De netwerkstructuur zorgt ervoor dat personen die betrokken zijn bij de uitvoering – zoals het doen van een voorverkenning, de diefstal of het vervoer van gestolen goederen – relatief snel vervangen kunnen worden. Binnen de uitvoering worden mannen, vrouwen, minderjarigen en volwassenen ingezet. Daarbij kan sprake zijn van dwang, bijvoorbeeld wanneer hoge schulden of een verslaving als pressiemiddel worden gebruikt. Het zijn deze personen die het risico lopen gepakt te worden; opdrachtgevers blijven veelal onzichtbaar op de achtergrond c.q. buiten schot. Wanneer sprake is van een sterkere relatie met het pleegland c.q. een nationale component, wordt ook wel gesproken over *subcultural based networks*. Dit type dadergroep

kent eerder een celstructuur, waarbinnen een leider als opdrachtgever en heler fungeert en mensen voor de uitvoering van delicten rekruteert. Onder andere ontmoetingsplekken zoals cafés en woonblokken worden in dat kader als locaties benoemd. Een derde type dadergroep – Roma-families – kennen eveneens een celstructuur waarbinnen een leider opdrachten verstrekt aan de mannen, vrouwen en kinderen die hij aanstuurt (DLIO, 2017; Ferwerda et al., 2013; KLPD, 2012; Van Gestel & Kouwenberg, 2016).

Modus operandi

Mobiliteit tussen en binnen verschillende landen

Omdat in onderzoek met name aandacht is voor buitenlandse dadergroepen, is in de literatuur ten eerste aandacht voor de wijze waarop daders en dadergroepen naar Nederland komen. Onder andere het openbaar vervoer, het vliegtuig, eigen vervoer of in het bronland georganiseerde pendeldiensten naar West-Europa worden genoemd. Onderzoek onder verdachten uit Midden- en Oost-Europa laat zien dat de meerderheid van hen niet in Nederland ingeschreven staat. Dit sluit aan bij de constatering dat delicten veelal worden gepleegd door personen die slechts korte tijd in Nederland verblijven. Zij zijn doorgaans enkele weken tot een paar maanden in Nederland en delen hun verblijf in deze periode vaak met elkaar. Dit kan een gehuurd appartement of woonruimte van een familielid zijn, maar ook campings, hotels, hostels, motels en recreatieparken worden als een (terugkerende) verblijfslocatie genoemd (Boom, Seidler & Weltevrede, 2014; Ferwerda et al., 2013; Van Gestel & Kouwenberg, 2016). Uit de gesprekken met respondenten blijkt dat sprake is van rondreizende dadergroepen die meerdere landen aandoen. Zo stelt een van de respondenten uit het bedrijfsleven: *'We werken met eigen beveiligers die een vergunning hebben en geüniformeerd werken. Dezelfde groepen die hier in Nederland in onze vestigingen worden gezien, zien zij ook in bijvoorbeeld de vestigingen van Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.'* In de landen zelf doen zij verschillende plaatsen aan. Zo vertelt een respondent dat een in Nederland aangehouden verdachte ook in vijf andere vestigingen bleek te zijn geweest. Het mobiele karakter van dadergroepen betreft gelet het voorgaande dus zowel de verschillende landen waarin zij actief zijn als de diverse plekken die zij in deze landen zelf bezoeken.

Low profile

Dadergroepen hebben een sterk veiligheidsbewustzijn. Hun modus operandi is er daarom op gericht om zo min mogelijk op te vallen bij de politie. Dit blijkt ten eerste uit hun onderlinge communicatie. Communicatie met het thuisland vindt bijvoorbeeld veelal plaats op verschillende manieren, waaronder digitale telefoondiensten zoals Skype en Viber. Daarnaast proberen zij de herleidbaarheid van hun communicatie te beperken door vaak van telefoon en SIM-kaart te wisselen. Ten tweede plegen zij delicten in een ruime straal rondom hun verblijfslocatie om zo min mogelijk op te vallen. Soms worden meerdere locaties op een dag aangedaan. In ieder geval rondom de diefstal van voertuigen liggen digitale voorverkenningen via Google Streetview aan de gekozen locaties ten grondslag. Ten derde blijkt uit de wijze van vervoer het veiligheidsbewustzijn van dadergroepen.

Zij maken gebruik van een bij een particulier gestolen auto (met andere kentekenplaten) of huren een auto via een katvanger. In de grensstreek wordt ook gebruikgemaakt van auto's met een Belgisch of Duits kenteken, omdat deze minder opvallen (Ferwerda et al., 2013, 2016; Van Gestel, 2014; Van Gestel & Kouwenberg, 2016).

Goede voorbereiding

Diefstallen worden in groepsverband gepleegd en zijn goed voorbereid. Dit blijkt onder andere uit de wijze waarop winkeldiefstallen worden uitgevoerd. Dadergroepen werken met geprepareerd materiaal en hebben kennis van de beveiligingssystemen van winkels en werkwijzen om deze te omzeilen. Voorbeelden die tijdens de interviews genoemd worden zijn geprepareerde tassen, magneten en tangen om labels te verwijderen. Dadergroepen hebben vaak eenzelfde samenstelling. Winkeliers stellen bijvoorbeeld steeds dezelfde personen terug te zien in hun winkel(keten). Qua werkwijze valt op dat daders gezamenlijk of individueel binnenkomen, waarna zij zich verspreiden. Doorgaans leidt een van hen (beveiligings)medewerkers af, zodat geen of minder aandacht gegeven kan worden aan hun handlangers. In het geval van cosmetica wordt gebruikgemaakt van geprepareerde tassen en jassen, terwijl bij kleding beveiligingstags worden verwijderd door hier een gaatje in te boren of te branden. Dadergroepen slaan toe op meerdere locaties in een winkel, en dan met name de minder goed beveiligde. Zo wordt bij warenhuizen bijvoorbeeld toegeslagen op de minder dure, en dus minder goed beveiligde, afdelingen (Siegel, 2013).

Ook de diefstal van voertuigen geeft blijk van een gedegen voorbereiding en een grote kennis van zaken. Dit blijkt onder andere uit het materieel dat wordt gebruikt om auto's open te breken zonder dat het alarm afgaat (met behulp van speciale soft- en hardware), de auto te starten en deze van een nieuwe identiteit te voorzien ('omkatten') (Ferwerda et al., 2013). Ook rondom ladingdiefstallen is volgens respondenten sprake van een goede voorbereiding. Dit blijkt enerzijds uit de gebruikte methoden (het openen van geavanceerde sloten, het jammen van de boordcomputer) en anderzijds uit het benutten van vooraf verkregen kennis. In het verleden werd bijvoorbeeld geconstateerd dat diefstallen uit trailers of opleggers gericht gebeurden op basis van via interne bronnen verkregen informatie over de lading en het transportschema.

Kenmerken van geheelde goederen: het CRAVED-model

Los van de concrete goederen die verhandeld worden, wijst Clarke (1999) met het zogenaamde CRAVED-model op een aantal overeenkomstige eigenschappen van deze goederen. Het gaat om goederen die eenvoudig te verbergen zijn (concealable), makkelijk kunnen worden vervoerd (removable) en makkelijk c.q. met weinig inspanning gestolen kunnen worden (available). Aanvullend gaat het om goederen met een hoge waarde (valuable), waaraan mensen plezier kunnen beleven (enjoyable) en die relatief snel te verkopen zijn (disposable).

Bron: Ferwerda et al. (2016)

Opslag en afzetmarkt

Voor de opslag van gestolen goederen zijn er verschillende mogelijkheden. Wanneer daders met eigen vervoer naar West-Europa gekomen zijn, zijn auto's met geprepareerde opslagruimtes hier een voorbeeld van. Andere opslaglocaties die in de literatuur genoemd worden zijn verblijfslocaties (zoals huisjes op recreatieparken) en – wanneer het goederen met een grote omvang betreft – *self-storage*loodsen. Gestolen goederen worden zowel in West-Europa zelf als in het land van herkomst verkocht. Café-eigenaren, marktkooplui, werklieden uit de bouwwereld en/of winkeliers vormen een binnenlandse afzetmarkt. Deze partijen, en met name marktkraamhouders op zogeheten zwarte markten en braderieën, worden gezien als de motor van winkeldiefstal door het creëren van een continue vraag. Ook in het buitenland vormen markten een afzetmarkt. Goederen belanden daar in de vorm van postpakketten, maar worden ook meegegeven aan vrachtwagenchauffeurs of via internationale busmaatschappijen vervoerd (Ferwerda et al., 2016; Van Gestel, 2014; Van Gestel & Kouwenberg, 2016; Siegel, 2013).

Samenvattend: wat is mobiel banditisme?

Op basis van de wetenschappelijke literatuur kan mobiel banditisme worden afgebakend als ondermijnende vermogenscriminaliteit die wordt gepleegd door een internationaal samenwerkende dadergroep die goed voorbereid te werk gaat en slechts een korte periode in het pleegland verblijft. Bovendien heeft mobiel banditisme een relatie met andere ernstige vormen van criminaliteit, zoals ram- en plofkraken. Vanuit de praktijk wordt toegevoegd dat mobiel banditisme ook een nationale component kan hebben. Dit sluit aan bij het gegeven dat dadergroepen hun basis ook in het pleegland kunnen hebben. Het criminele bedrijfsproces voor internationaal en nationaal georganiseerde dadergroepen loopt op een aantal vlakken uiteen (bijvoorbeeld in relatie tot vervoer en verblijf). Dit is derhalve een aspect waarmee binnen de aanpak rekening moet worden gehouden.

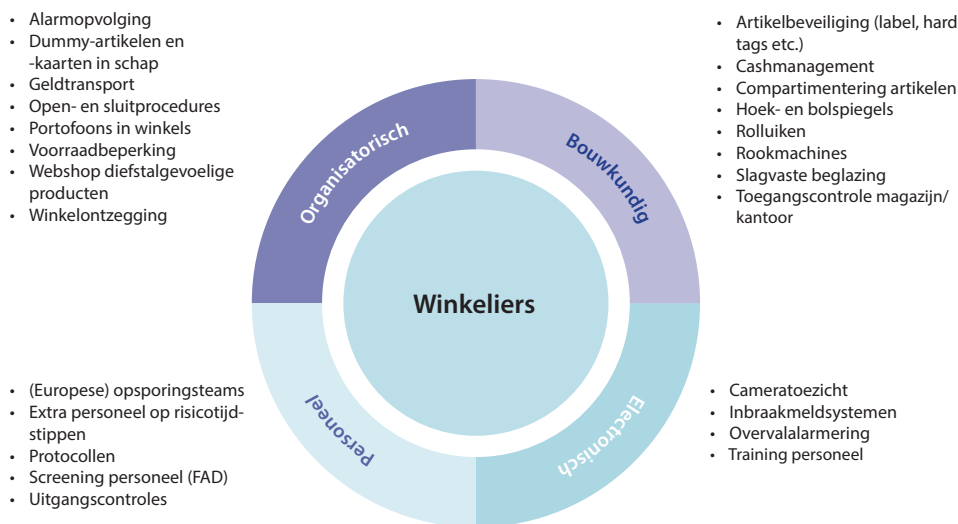
Een beeld van wat er wordt gedaan

Aansluitend op de modus operandi van mobiele dadergroepen heeft het CCV in 2015 een barrièremodel 'mobiel banditisme' opgetekend. Hierin worden per onderscheiden proces personen en partijen weergegeven die bewust of onbewust activiteiten van mobiele bendes faciliteren of hiervan profiteren. Processen die worden onderscheiden zijn: inreizen, verblijf, gebruik van de Nederlandse infrastructuur, delictpleging, opslag, vervoer en handel, en gebruik van de opbrengst. Om diefstal in het algemeen en mobiel banditisme in het bijzonder tegen te gaan, is reeds een grote hoeveelheid maatregelen genomen welke aansluiten bij deze processen. Hierna volgt een overzicht op basis van bestudeerde documentatie en interviews.

Private partijen

Uit een door het Detailhandel Nederland ter beschikking gesteld overzicht blijkt dat winkeliers uiteenlopende maatregelen nemen op organisatorisch, bouwkundig, elektronisch en personeelsmatig vlak (zie figuur 2). Deze maatregelen zijn uitsluitend preventief van aard en vormen een barrière om het delict winkeldiefstal te kunnen plegen, doordat het plegen van het delict wordt bemoeilijkt dan wel de pakkans wordt verhoogd. Een uitzondering daarop vormt de winkelontzegging, die wordt opgelegd aan personen die gepakt worden ter zake winkeldiefstal.

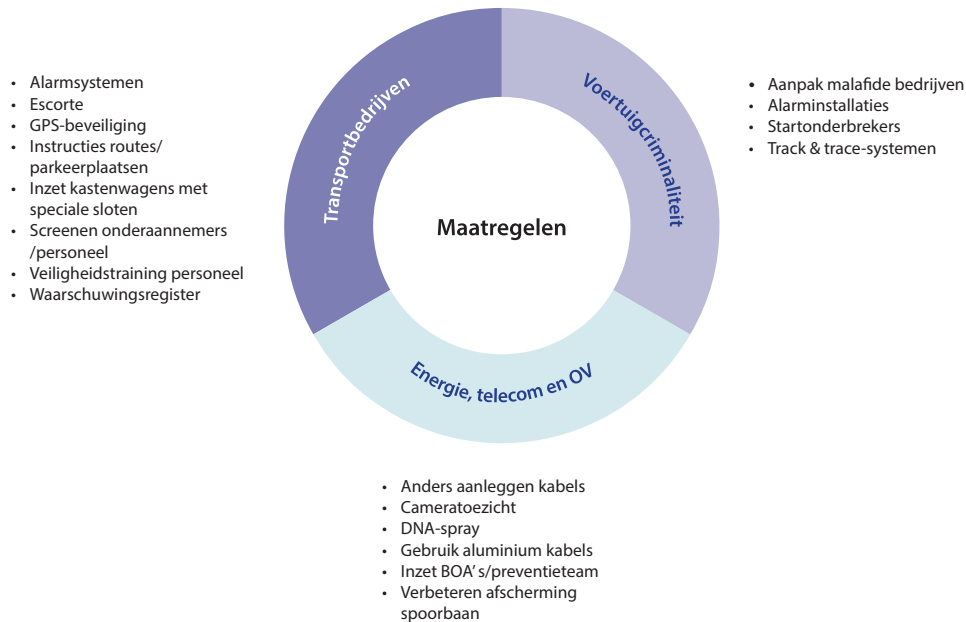
Figuur 2. Overzicht van maatregelen die winkeliers tegen winkeldiefstal nemen.

Andere private partijen die het slachtoffer worden van mobiele bendes zijn onder andere energie-, telecom- en OV-bedrijven (metaaldiefstal) en transportbedrijven (ladingdiefstal). Verschillende bronnen (Ferwerda et al., 2013; Grapendaal et al., 2012; StAVc, 2017) en interviews geven zicht op verschillende maatregelen die deze partijen nemen om diefstal van goederen tegen te gaan. Deze staan weergegeven in figuur 3. Daaruit blijkt dat deze

– net als bij winkeliers het geval is – met name preventief van aard zijn en zich richten op het verhogen van de barrières voor delictpleging.

Figuur 3. Voorbeelden van maatregelen tegen voertuigcriminaliteit, ladingdiefstal en koperdiefstal

Overheidspartijen

Vanuit de strafrechtsketen (politie, OM) zijn verschillende maatregelen genomen die barrières opwerpen (zie figuur 4). Een voorbeeld daarvan vormen acties onder de naam *Trivium*. Onder deze noemer voert de politie in samenwerking met andere partijen opsporing- en handavingsacties en controles op verkeersstromen uit om mobiele dadergroepen in beeld te krijgen, af te schrikken en waar mogelijk direct aan te pakken. Verder wordt gebruikgemaakt van een 'slim' camerasysteem dat verdachte bewegingen van automobilisten signaleert om barrières op te werpen rondom het gebruik van de Nederlandse infrastructuur. Een verbod op rooftassen via een Algemene Plaatselijke Verordening (APV) richt zich op delictpleging, terwijl het lanceren van de website *StopHeling* – waarop particulieren kunnen controleren of een goed als gestolen staat geregistreerd – en het per 2018 verplicht stellen van het Digitaal Opkopersregister (DOR) barrières opwerpen ten aanzien van de handel. Daarnaast kunnen de ingebruikname van het programma Progis (identiteitsvaststelling), het inzetten van (super)snelrecht en het uitzetten van vreemdelingen zonder verblijfsrecht bijdragen aan het onaantrekkelijk maken van Nederland voor mobiele dadergroepen (KLPD, 2012; Nationale Politie, 2014a; Siegel, 2013). Ook komt de – inmiddels afgesloten – actie Koperslag ter sprake. Binnen dit project, waar ook private partners een belangrijke bijdrage aan leverden, is de omvang van koperdiefstal gehalveerd.

Figuur 4. Overzicht van maatregelen vanuit de overheid

Overheid	
Preventie	Repressief
Barrièremodel Roermond	Opsporingsonderzoeken
Controleacties verkeersstromen	(Super)snelrecht
Digitaal Opkopersregister	Uitzetten vreemdelingen
Inzet 'slimme' camera's	
Verbod geprepareerde tassen	
Vergemakkelijken identiteitsvaststelling	
Website Stopheling	
ZSM-werkwijze mobiel banditisme	

Een aantal van voornoemde maatregelen wordt samen met private partijen genomen (waaronder het barrièremodel zoals dat in de gemeente Roermond gestalte heeft gekregen). De Landelijke Eenheid heeft bijvoorbeeld een database ingericht, waarin de gegevens van winkelketens over mobiele bendes zijn opgenomen. Dit betreft de zogenaamde Gemeenschappelijke Informatie Organisatie (GIO), waarbij publieke en private partijen samenwerken. Het GIO maakt deel uit van de 'Aanpak mobiel banditisme 2014'. Uit een evaluatie van deze aanpak blijkt dat veel van de hierin genoemde doelstellingen niet of enkel ten dele zijn gerealiseerd. Dit geldt bijvoorbeeld voor het organiseren van een stabiele en goed functionerende informatievoorziening, het benutten van een gerealiseerd 24/7 buitenlandinformatiekanaal en toepassing van een ZSM-werkwijze mobiel banditisme. Dit is mede te wijten aan een gebrek aan prioriteit en capaciteit en reorganisaties binnen de justitiële keten (Van de Wassenburg, 2017).

Kansen en randvoorwaarden voor een effectievere aanpak

Mobiel banditisme gedijt binnen een opportuniteitsstructuur welke is ontstaan door open grenzen binnen de Europese Unie (EU) en de open structuur in grote winkels in West-Europese landen. Voor Nederland speelt specifiek mee dat de pakkans als laag ervaren wordt en eventuele sancties als een bedrijfsrisico worden gezien (Detailhandel Nederland, 2009; Schepers, 2013; Siegel, 2013). Op basis van onderhavig onderzoek liggen kansen voor de aanpak op een gezamenlijke focus en het onaantrekkelijk maken van Nederland als pleegland. Enerzijds in de vorm van preventieve maatregelen om de drempel tot het plegen van delicten te verhogen en anderzijds door de pak- en bestraffingskansen te verhogen.

Het succes van preventief ingrijpen

In lijn met de verwachtingen is het skimmen van betaalpassen in 2014 fors teruggedrongen. De schade door skimmen is met 82% gedaald van ruim 6,8 miljoen euro in 2013 tot minder dan 1,3 miljoen euro in 2014. Door de invoering van de EMV-betaalchip op alle betaalpassen, 'geoblocking' van pinnen buiten Europa en extra antiskimmingmaatregelen op onbemande betaal- en geldautomaten, is het skimmen niet aantrekkelijk meer voor fraudeurs.'

Bron: Nederlandse Vereniging van Banken, 18 maart 2015

Kern van een toekomstige aanpak

De aanpak van mobiel banditisme is een prioriteit voor het NPC. Dat betekent dat – ondanks de inspanningen die publieke en private partijen reeds verrichten – mobiel banditisme binnen het bedrijfsleven als een urgent probleem wordt beschouwd. Van belang is dat de urgentie van dit probleem breed gevoeld wordt. Om urgentiebesef te creëren kan meer nadruk worden gelegd op het ondermijnende karakter van deze vorm van criminaliteit, de straffeloosheid van daders en de impact op het bedrijfsleven in het algemeen en ondernemers in het bijzonder. De kern van een toekomstige aanpak laat zich vervolgens samenvatten in vier punten.

1. Bestaande preventieve bouwstenen benutten en met elkaar in verband brengen;
Vanuit zowel de overheid als private partijen worden veel maatregelen genomen om mobiel banditisme tegen te gaan en kennis hierover te bundelen en te verspreiden. Dit betekent dat er al veel bouwstenen voor het realiseren van een toekomstige aanpak aanwezig zijn. Met het samenbrengen van deze bouwstenen kan focus worden gerealiseerd.
2. Focus in de vorm van een programmatische aanpak;
Het ontbreekt vooralsnog aan een landelijke visie op en beschrijving van het fenomeen. Een programmatische aanpak met als devies 'tegenhouden en aanpakken waar nodig' kan bijdragen aan het aanbrengen van focus. Hieraan kan – blijkens dit onderzoek – op uiteenlopende wijze gestalte worden gegeven:
 - Publiek-private informatie-uitwisseling;
Zowel publieke als private partijen beschikken over verschillende vormen van informatie die elkaar aanvullen en kunnen bijdragen aan een preventieve aanpak en het verhogen van de pakkans. Door via een centraal punt informatie te verzamelen en uit te wisselen c.q. te delen, kan focus worden gebracht op *hot spots*, *hot groups* en ontwikkelingen in modus operandi. Dergelijke informatie maakt een gerichte

1. Hierbij kan worden opgemerkt dat producten niet alleen gestolen worden, maar ook onverkoopt zijn vanwege het verlopen van de houdbaarheidsdatum of defecten.

aanpak mogelijk in het kader van toezicht & handhaving en heeft een preventieve werking ('tegenhouden');

- Investeren in repressieve maatregelen;

Politiecijfers rondom winkeldiefstal reflecteren een deel van de werkelijkheid. Lang niet iedere ondernemer doet hier namelijk aangifte van. Onder andere de als afhoudend ervaren opstelling van de politie in het geval van winkeldiefstallen met daderindicaties speelt hierin een rol.¹ Dit is een eerste punt waarop winst kan worden behaald. Verder kan aan de voorkant bij de politie en binnen ZSM meer aandacht worden besteed aan de beoordeling en weging van strafbare feiten, om een onderscheid te maken tussen 'normale' winkeldieven en mobiel banditisme. De praktijk laat zien dat het OM verdachten ondanks de omstandigheden (in vereniging gepleegd, met hulpmiddelen, geen vaste woon- of verblijfplaats, bepaald herkomstland) toch regelmatig heenzendt. De opvolging van aangiften zou vaker in een opsporingsonderzoek moeten uitmonden. Het opstellen van een lijst met indicaties van mobiel banditisme op basis van modus operandi – zoals het gebruik van geprepareerde tassen en het werken in groepsverband – kan worden gebruikt ter verantwoording van de keuze om al dan geen opsporingsonderzoek te starten. In de tenlastelegging door het OM kan daarbij verder worden gekeken dan het vermogensdelict alleen. Personen die koper stelen zouden bijvoorbeeld niet alleen kunnen worden aangeklaagd voor diefstal, maar ook voor het veroorzaken van gevaar. Zo is in het verleden gebleken dat koperdiefstal een rol heeft gespeeld in de ontsporing van een trein en kan dit er ook toe leiden dat spoorwegovergangen niet meer sluiten. Daarnaast bestaan er, door het doen van een internationale bevraging, kansen om de tenlastelegging te verzwaren. Tot slot kan meer focus worden aangebracht op partijen die mobiel banditisme bewust faciliteren. Te denken valt aan bedrijven en handelaren die illegaal verkregen koper of andere gestolen goederen opkopen, of katvangers op wiens naam (verblijf)adressen of voertuigen worden geregistreerd.

- Mobiliseren van partners in de aanpak;

Het criminele bedrijfsproces van mobiel banditisme impliceert dat vele bedrijven (autoverhuurbedrijven, recreatieparken) deze vorm van criminaliteit onbewust faciliteren. Het is daarom belangrijk dat externe partijen hierover geïnformeerd worden en handvatten krijgen aangereikt om het criminele bedrijfsproces te verstoren. Te denken valt ten eerste aan het verhogen van het bewustzijn van private partijen (zoals recreatieparken en autoverhuurbedrijven) dat zij criminele dadergroepen kunnen faciliteren. Daarnaast kunnen ook overheids- en private partijen worden geïnformeerd over maatregelen die zij kunnen nemen om de afzetmarkt van mobiele dadergroepen te verkleinen. Voorbeelden zijn het opleggen van bestuurlijke maatregelen aan markten (gemeente) of het intrekken van de vergunningen van marktkraamhouders (marktdirecties).

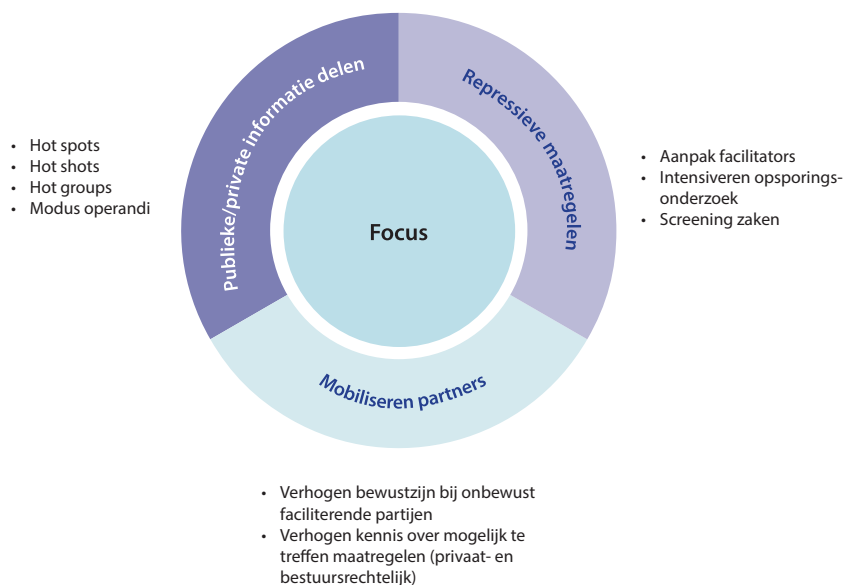
3. Borging vanuit publieke en private partijen;

Vanuit beide kanten brengt het optimaliseren van de informatieverwerking en -uitwisseling verplichtingen met zich mee. Om een gemeenschappelijk beeld over incidenten, dadergroepen en modus operandi te kunnen verkrijgen, is het van belang dat ondernemers aangifte doen. Aandachtspunten daarin zijn de omslachtigheid van de aangifteprocedure – als er daderindicaties zijn, kan aangifte enkel op afspraak worden gedaan – en het gebrek aan opvolging daarvan, wat de motivatie van ondernemers om aangifte te doen negatief beïnvloeden. Aansluitend op het appel aan ondernemers om consequent aangifte te doen, zou de politie zich dan ook moeten committeren aan de opvolging daarvan.

Focus in de aanpak

De onderzoeksvragen raken aan de focus die kan worden aangebracht op mobiel banditisme, welke concrete acties kunnen worden ondernomen en in welk stadium van het criminele bedrijfsproces het snelst resultaat kan worden geboekt. Mobiel banditisme kenmerkt zich door uiteenlopende vormen van ondermijnende vermogenscriminaliteit, waarbij daders rekening houden met de pak- en bestraffingskans in verhouding tot de opbrengst. Dit betekent dat mobiel banditisme een dynamisch karakter heeft. Focus zal dan ook elke keer moeten worden aangebracht op basis van informatie. Publiek-private informatie-uitwisseling en het duiden daarvan zijn hiervoor van cruciaal belang. Op korte termijn kan een aantal concrete acties worden ondernomen om mobiel banditisme te bestrijden. Voorbeelden daarvan zijn al in het land aanwezig, onder andere in de vorm van een publiek-private samenwerking zoals deze in Roermond gestalte heeft gekregen. Winst valt onder andere nog te behalen in het adresseren van de urgentie van mobiel banditisme binnen de overheid (vanwege het ondermijnende karakter) en het mobiliseren van partners in de aanpak. Het voorgaande staat samengevat weergegeven in figuur 5.

Figuur 5. Vormen van focus in de landelijke aanpak van mobiel banditisme.

Reflecterend op het onderzoek kan worden geconstateerd dat een landelijke programmatische aanpak samenhang in bestaande (werk)processen en aanpakken (ook vanuit andere veiligheidsthema's) mogelijk kan maken. Om focus in de vorm van een programmatische aanpak mobiel banditisme te kunnen aanbrengen, is bestuurlijke borging binnen verschillende organisaties een randvoorwaarde. De werkwijze binnen de Taskforce Overvallen kan daarbij als voorbeeld dienen, waarbij een burgemeester (gemeente), een portefeuillehouder (Nationale Politie) en een hoofdofficier van Justitie (OM) sturen op de aanpak die door een programmateam wordt ontwikkeld en uitgevoerd.

Het vormgeven van een Taskforce Mobiel Banditisme kan grotendeels plaatsvinden langs de lijn van de huidige werkprocessen. Dit betekent dat niet zozeer sprake zal zijn van het inzetten van meer capaciteit, maar vooral van het efficiënter inzetten daarvan op basis van integrale informatie. Binnen de programmatische aanpak kan een verdere focus op mobiel banditisme worden aangebracht door het aanbrengen van verschillende accenten binnen de bestaande werkprocessen. Allereerst op het gebied van preventie. Alle *preventieve* maatregelen die reeds worden ingezet kunnen beter met elkaar in verband worden gebracht en – waar dit nog niet of onvoldoende gebeurt – kan het inzetten van preventieve maatregelen worden gestimuleerd. Ten tweede kan publiek-private informatie-uitwisseling over het actief zijn van dadergroepen (en hun modus operandi) beter worden benut om dadergroepen tegen te houden. Verder kan aandacht worden besteed aan het *aangifteproces*: voorkomen moet worden dat ondernemers geen aangifte doen van vermogenscriminaliteit die als mobiel banditisme kan worden aangemerkt en waarbij sprake is van daderindicaties. Bekeken kan worden hoe het aangifteproces rondom winkeldiefstal is ingericht en op welke punten dit zou kunnen worden aangepast. Ten derde kan worden gekeken naar het *afdoeningsproces*. Een checklist met daarop onderwerpen die indicatief zijn voor mobiel banditisme en het faciliteren daarvan, kan politie en OM behulpzaam zijn bij het bepalen van vervolgacties of het achterwege laten daarvan. Ten vierde kunnen er aanvullende accenten worden aangebracht in de integrale aanpak. Bij het formuleren daarvan kan worden geleerd van bestaande integrale aanpakken (bijvoorbeeld Roermond), maar ook worden geput uit de mogelijkheden die andere partners hebben om facilitators aan te pakken. Tot slot kan worden toegewerkt naar een communicatiestrategie. Enerzijds gericht op het ‘framen’ van mobiel banditisme richting overheid en bedrijfsleven. Anderzijds kan worden gedacht aan het informeren van externe partijen die mobiel banditisme onbewust faciliteren en hen daarbij handvatten aanreiken om dit in de toekomst te voorkomen.

Boom, J. de, Y. Seidler & A.M. Weltevrede (2014). *Criminaliteit onder Midden-en Oost-Europeanen. Een inventariserend onderzoek naar de omvang en aard van de criminaliteit onder migranten uit de Midden-en Oost-Europese EU-landen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Clarke, R.V.G. & B. Webb. (1991). Hot products: Understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods.

Detailhandel Nederland (2009). *Itinerant groups target stores in European Union. An urgent cross-border problem*. Leidschendam: Detailhandel Nederland.

DLIO (2017). *Nationaal Dreigingsbeeld 2017. Georganiseerde criminaliteit*. Driebergen: Landelijke Eenheid.

Ferwerda, H., T. van Ham & B. Bremmers (2013). *Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland. Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., T. van Ham, L. Scholten & D. Jager (2016). *Focus op heling. Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling*. Arnhem: Bureau Beke.

Gestel, B. van (2014). *Facilitering van mobiele bendes. Research synthese*. Den Haag: WODC.

Gestel, B. van & R.F. Kouwenberg (2016). *Over grenzen op dievenpad. Een onderzoek naar de facilitering van mobiele bendes*. Den Haag: WODC.

Grapendaal, M., H. de Miranda, F. Korteweg, I. Uijtdewilligen & H. Wakkee (2012). *Criminaliteitsbeeldanalyse Ladingdiefstal 2008-2010*. Zoetermeer: KLPD.

KLPD (2012). *Midden- en Oost Europese inbrekers op pad. Inzicht in aard en omvang van mobiel banditisme in Nederland*. Driebergen: KLPD-DOS.

Nationale Politie (2014a). *Projectplan aanpak mobiel banditisme Nationale Politie 2014*. Intern document.

Nationale Politie (2014b). *Quick scan verschijningsvorm Mobiel banditisme*. Intern document.

Schepers, L. (2013). *Mobiel banditisme. Exploratief onderzoek naar zakkenrollerij door mobiele daders uit Roemenië en Bulgarije*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Siegel, D. (2013). *Mobiel Banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Stichting Aanpak Voertuigcriminaliteit (2017). *Visie aanpak Voertuigcriminaliteit 2017-2020*. Politie-intern document.

Waarsenburg, N. van de (2017). *Mobiel banditisme. Een kwalitatief onderzoek naar de uitvoering van het projectplan aanpak mobiel banditisme 2014*. Apeldoorn: Politieacademie.

In opdracht van

Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC)

Vormgeving

Marcel Grotens (Bureau Beke)

Met dank aan

Tijdens de pilot hebben de onderzoekers in groepsbijeenkomsten en individuele interviews met diverse professionals gesproken. Zij staan hierna genoemd. **Bedrijfsleven:** Eric Beurskens (ProRail), Jaap Keppel (As Watson), Hans Mathot (Jumbo), H  l  ne Minderman (Transport en Logistiek Nederland), Bert van Steeg (Detailhandel Nederland), Ruud de Weerd (De Bijenkorf) **Gemeenten:** Mark van Blerk (Roermond) **Onderzoek:** Barbra van Gestel Politie: Erwin Evers, Frank van de Heuvel, René Middag, Jos van der Stap, Geco Visscher, Bart Willemsen **Stichting aanpak Voertuigcriminaliteit:** Bert Dodde. **Ministerie van Veiligheid en Justitie:** Niels Hosman (V&J), Stefan Scheeringa (V&J).

De publiek-private aanpak van mobiel banditisme

Een verkenning van de mogelijkheden voor 2017-2018

Tom van Ham en Henk Ferwerda

   juli 2017, Bureau Beke, Arnhem

Bureau Beke

Turfstraat 1
6811HL Arnhem
info@beke.nl
Tel: 026 - 443 86 19

www.beke.nl